Cult Islam Archit Urban, 2025; 10 (2): 211-234

Tabriz Islamic Art University 1999

CULTURE OF ISLAMIC ARCHITECTURE AND URBANISM

DOI : http://dx.doi.org/10.61882/ciauj.10.2.645

The Culture of Islamic Architecture & Urbanism

Original Paper Open Access

The Role of Ethnicity in Determining the Location and Reproduction of the Spatial Organization of Immigrant Housing (Case Study: Golshahr Neighborhood, Mashhad)

Farzaneh Khoshsima[1], Vahid Ahmadi[2]*, Hero Farkisch[3], Toktam Hanaee[4]

1. PhD Student, Department of Architecture, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Architecture, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Architecture, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.
4. Associate Professor, Department of Urbanism, Ma.C., Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Received: 2025/06/23 Accepted: 2025/08/16

Abstract

Ethnicity is one of the cultural characteristics of immigrants that can affect the housing structure. As such, the housing structure for immigrants is a space to strengthen identity, meet basic needs, and maintain contact with their ethnic roots. Meanwhile, the housing of immigrants with different ethnicities is often based on the culture of the ethnicities in the host city and does not correspond to the real needs of immigrants. Therefore, analyzing the housing structure of immigrants is an appropriate response to adapting these houses to their ethnic needs. The aim of this research is to identify and examine the impact of ethnicity on the housing structure of immigrants, which is carried out using a descriptive-analytical method with a comparative approach and conclusions based on logical reasoning, in an inductive manner. Data collection was carried out using two techniques: documentary-library studies and field collection through observation tools, targeted interviews, photography, and plan review. The findings indicate that the ethnicity of immigrants has caused changes in their culture and needs, and has caused the most changes in the structure and location of the housing of immigrants in Golshahr neighborhood. The reproduction of spatial organization in the immigrant house shows different plan structures, changes in the way of arranging space from public to private, different organization of living and dining areas, the amount of open and closed space, how to create visual privacy, different determination of the location of housing spaces, and different locations of the guest reception space, which is most related to their ethnicity. Also, according to the findings, it seems that there is a direct relationship between ethnicity and determining the location of housing. As immigrants choose a neighborhood for residence where they have the most connection with their ethnic groups.

Keywords:

Ethnicity, Housing Structure, Immigrants, Housing Location, Spatial Organization.

* Corresponding Author: vahid.ahmadi@mshdiau.ac.ir

©2025 by the Authours.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

Introduction

Ethnicity is a core concept in social science, representing not only racial or linguistic distinctions but also in-group and out-group identities of immigrants (Ordonez-Barona, 2017, p. 66). These identities, along with associated behaviors, manifest in various aspects of housing design (Ajufoh et al., 2023, p. 23). Housing, as a fundamental part of urban living, fulfills physical needs and serves as an expression of residents' cultural and ethnic values (Alavi & Tanaka, 2023, p. 551). This issue takes on heightened importance for immigrant populations, who often replicate their traditional architectural styles and spatial arrangements in housing as a means of preserving their ethnic identity within new environments—a factor that contributes significantly to their sense of satisfaction (Wang & Giovanis, 2024, p. 12635).

However, contemporary housing designs often disregard the cultural and ethnic needs of immigrant communities, resulting in spaces misaligned with their identities. This mismatch is worth further investigation in parts of the city where immigrants of diverse ethnicities gather. One example is the Golshahr area of Mashhad, where the long-term presence of Afghan immigrants has influenced housing design and structure. Against this backdrop, the present study seeks to explore the question: How does the ethnicity of immigrants influence the spatial structure and location of their housing in Golshahr neighborhood, Mashhad?

Materials and Methods

This research is in the field of qualitative research with an inductive approach. The first step was a literature review using a descriptive-analytical method. In the second step, field studies were used to identify the needs of different Afghan ethnic groups living in the neighborhood of Golshahr. In this regard, a survey of the house plans was conducted, along with targeted interviews with immigrants living in the houses. Data collection and analysis were conducted simultaneously within the framework of comparative reasoning. The statistical population of the research included the houses of Afghan immigrants located in the Golshahr region of Mashhad, which were selected using the snowball sampling method. The sample size was determined by saturation of physical data, which reached 90% due to the lack of identification of new patterns, and a total of 50 households were identified.

Results

During this stage, data gathered from interviews were documented and analyzed through spatial sketches, offering a clearer understanding of the residential patterns among Afghan migrants. The analysis concentrated on two key housing characteristics: first, the spatial arrangement within the homes, such as the amount of open space, types of areas, presence or absence of microspaces, and how furniture was positioned in living and dining areas; second, the location of houses in the desired neighborhood. This revealed differences in spatial organization across ethnic groups, reflecting variations rooted in their cultural backgrounds. Following the spatial examination, the coding phase of qualitative data commenced. Initially, several primary codes were identified, which were refined into basic concepts by merging similar ones and removing duplicates. These concepts were systematically categorized into sub-codes and eventually grouped into main codes. This approach enabled the recognition of critical factors shaping migrants' living arrangements and settlement patterns, laying the groundwork for a comprehensive analysis of their experiences in adapting to the new environment.

Discussion

The findings in the present study show that each ethnicity follows distinct patterns in spatial organization based on its cultural and ethnic patterns. Thus, Afghan immigrants with different ethnicities have different spatial separation, zoning of public and private spaces, amount of open and closed space, type of yard use, location of house spaces, and even visual privacy. In this regard, non-Hazara (Sunni) immigrants organize a guestroom that does not have any view of the reception and other private living spaces or, if possible, build

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

the guesthouse on a separate floor. This study also showed that immigrants of each ethnicity tend to live in neighborhoods where the residents share a common religion with them, in addition to ethnicity, and then live there as a colony.

The findings, in accordance with previous literature, while confirming the impact of ethnicity on housing structure, have also added new dimensions to it. While many previous studies have only addressed the impact of cultural values and ethnicity on housing, this study, with a comprehensive perspective, in addition to the impact of ethnicity on housing structure, compared two different ethnicities of the same nationality and applied previous studies in a way. In terms of similarity with previous studies, it can be noted that the impact of ethnicity on spatial separation and privacy of house spaces is similar to some of the results of studies by Emami et al. (2021) and Coolen & Ozaki (2004). In addition to examining the impact of ethnicity on the spatial organization of housing, this study has paid attention to some of the priorities of immigrants in determining housing location, which have been emphasized in the research of other researchers, including Beamish et al. (2015) and Lee (2018), as a factor influencing housing choice. Finally, it should be noted that a comparison between the results shows that in other studies, the effect of ethnicity on housing structure has only been done theoretically, and its practical impact on housing has not been examined, and different ethnicities have not been considered by researchers, which can be considered as innovative aspects of this research.

Conclusion

The results show that ethnicity significantly influences the lifestyle of immigrants, which in turn shapes their housing structure. Accordingly, the ethnicity of immigrants has the least impact on the number of floors and the need for open space, and the most impact on spatial separation, the creation of special spaces for ethnic ceremonies, the percentage of open and closed space, the furniture used, and the location of the housing. Thus, among Hazara immigrants, the reception area is integrated with the living room, allowing guests to have direct views of multiple spaces within the house. Whereas, for non-Hazara ethnicities, the reception area is usually designed as a separate section, away from private areas and without views of other spaces for guests. This spatial arrangement among non-Hazara immigrants has led to reduced social interactions with Iranian neighbors and influence of Iranian culture. In this regard, non-Hazara communities, unlike Hazara, rely solely on their traditional furniture to organize their living and dining areas, indicating a strong preference for ethnic values and the separation of public and private spaces. This separation has led to greater density of living space and reduced open space in their houses. In both groups, open spaces are used not only for service functions but also for the construction of sanitary facilities. Furthermore, non-Hazara people mainly reside in the Avini and Nizeh neighborhoods, where their ethnic communities are concentrated. Whereas, Hazaras have settled in different neighborhoods of Golshahr to facilitate greater cultural interaction with Iranians. These patterns show how ethnicity serves as a framework for spatial organization and residential location.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۱۴۰۴؛ ۱۰ (۲) :۲۳۴-۲۱۱

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی

DOI : http://dx.doi.org/10.61882/ciauj.10.2.645

مقاله پژوهشی

دسترسی آزاد

نقش قومیت در تعیین موقعیت و بازتولید سازماندهی فضایی مسکن مهاجران (نمونه موردی: شهرک گلشهر مشهد)

فرزانه خوش سیما[۱]، وحید احمدی[۲]*، هیرو فرکیش[۳]، تکتم حنایی[۴]

۱. دانشجوی دکتری، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
۲. استادیار، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
۳. استادیار، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
۴. دانشیار، گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

دریافت : ۱۴۰۴/۴/۲ پذیرش: ۱۴۰۴/۵/۲۵

چکیده

قومیت یکی از ویژگی‌های فرهنگی مهاجران است که می‌تواند بر ساختار مسکن تأثیرگذار باشد. به‌طوری که؛ ساختار مسکن برای مهاجران به‌عنوان فضایی برای تقویت هویت جمعی و فردی، برآورده‌سازی نیازهای اساسی و حفظ ارتباط با ریشه‌های قومیتی آنها است. این درحالی است که مسکن مهاجران با قومیت‌های متفاوت، اغلب بر اساس فرهنگ اقوام در شهر میزبان (مقصد) یا نیازهای فیزیکی آنها است و با نیازهای واقعی مهاجران مطابقت ندارد؛ بنابراین تحلیل ساختار مسکن مهاجران پاسخ مناسبی به انطباق این خانه‌ها با نیازهای قومیتی آنها است. هدف این پژوهش شناسایی و بررسی تاثیر قومیت بر ساختار مسکن مهاجرین می‌باشد؛ و برای دستیابی به این هدف، محققان با انجام مطالعات میدانی در پی پاسخگویی به سوال «تاثیر قومیت مهاجران بر تعیین موقعیت و سازماندهی فضایی مسکن آنها چیست؟» هستند. جهت انجام تحقیق حاضر از روش توصیفی-تحلیلی با رویکرد مقایسه‌ای و نتیجه‌گیری بر پایه استدلال منطقی، به شیوه استقرایی استفاده شده است. گردآوری داده‌ها به کمک دو تکنیک مطالعات اسنادی-کتابخانه‌ای و برداشت میدانی از طریق ابزارهای مشاهده، مصاحبه هدفمند، عکس‌برداری و بررسی پلان‌ها انجام شده است. یافته‌ها حاکی از آن است که قومیت مهاجران باعث تغییر در فرهنگ، هویت و نیازهای آنها شده و بیشترین تحولات را در ساختار و موقعیت مسکن مهاجران شهرک گلشهر ایجاد کرده است. بازتولید سازماندهی فضایی در خانه مهاجران گویای ساختارهای متفاوت پلان، تغییرات در نحوه چیدمان فضایی از عمومی تا خصوصی، سازماندهی متفاوت نشیمن و پذیرایی، میزان فضای باز و بسته، چگونگی ایجاد محرمیت بصری، تعیین متفاوت مکان ساخت فضاهای مسکن و جانمایی مکانی متفاوت فضای پذیرایی از مهمان است که بیشترین ارتباط را با قومیت آنها دارد. همچنین با توجه به یافته‌ها چنین به نظر می‌رسد که میان قومیت و تعیین موقعیت مسکن رابطه مستقیم وجود دارد. چنان‌که مهاجران، محله‌ای را برای سکونت برمی‌گزینند که بیشترین ارتباط را با هم‌قومی‌های خود داشته باشند.

واژگان کلیدی

قومیت، ساختار مسکن، مهاجران، موقعیت مسکن، سازماندهی فضایی.

* نویسنده مسئول مکاتبات: vahid.ahmadi@mshdiau.ac.ir

©2025 by the Authours.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

۱. مقدمه

قومیت، مفهومی بنیادین در علوم اجتماعی است که به‌عنوان یکی از متغیرهای کلیدی شکل‌دهنده هویت افراد مطرح است. این مفهوم اجتماعی، نه‌تنها بر اساس ویژگی‌های فرهنگی و نژادی تعریف می‌شود، بلکه تعیین‌کننده مرزهای درون و بیرون بودن مهاجران از گروه‌های اجتماعی است (Ordonez-Barona, 2017, p. 66). درک جامع مباحث مرتبط با قومیت مهاجران، رابطه تعاملی باورهای فرهنگی گروه‌های قومیتی مختلف با نظام معنایی و ساختار مادی را نمایان می‌سازد. این تعامل موجب می‌شود که هنجارها، باورها و سنت‌های فرهنگی هر قومیت بر نحوه چیدمان فضایی مسکن تاثیر بگذارد و در نتیجه، هویت متمایز و شیوه زندگی متفاوتی را ایجاد کند (Ajufoh et al, 2023, p. 23). این موضوع نشان‌دهنده اهمیت پیوند میان بعد ارزشی و معماری در تعامل قومیت و مسکن است.

معماری در تعامل قومیت و مسکن با انتقال پیام و ویژگی‌های منحصر به فرد مرتبط با خاستگاه افراد، به‌عنوان وسیله‌ای برای بیان هویت جامعه عمل می‌کند. این امر برای همه جوامع، از جمله جامعه مهاجران، صادق است (Alavi & Tanaka, 2023, p. 551). بدین سبب مهاجرانی با قومیت‌های مختلف، به دنبال حفظ تجربیات زندگی و فرهنگ خود هستند و از الگوهای مختص به فرهنگ و قومیت خود به‌صورت عینی در زندگی بهره می‌گیرند. چراکه این الگوها باعث رضایت از زندگی و عدم توجه به آنها باعث بی‌ثباتی زندگی مهاجران می‌شود (Wang & Giovanis, 2024, p 12635). مهاجران در پی حفظ تجربیات فرهنگی خود، توانایی سازگاری و ادغام در محیط اجتماعی جدید را از دست می‌دهند که منجر به هزینه‌های روانی زیادی می‌شود. در این شرایط، به‌دست آوردن سلامت روان آنها مستلزم ایجاد مسکنی متناسب با فرهنگ قومیتی آنهاست.

این در حالی است که مسکن معاصر، بدون توجه به قومیت و فرهنگ مهاجران، و در بهترین حالت تنها بر اساس نیازهای فیزیکی آنها طراحی می‌شوند. این امر منجر به تحمیل شیوه زندگی‌ای می‌شود که با هویت واقعی آنها همخوانی ندارد و به‌تدریج بر خواسته‌های آنان تاثیر می‌گذارد، به گونه‌ای که دغدغه حفظ هویت فرهنگی و قومیتی خود را نیز فراموش می‌کنند. این امر منجر به آن شده است که کمیت‌گرایی بر کیفیت‌گرایی تسلط یابد. غفلت از کیفیت‌گرایی، به طور مستقیم بر آرامش و آسایش مهاجران تاثیر می‌گذارد و در سطح کلان، می‌تواند معضلات اجتماعی فراوانی را ایجاد کند. در این راستا، کمال و برار (Kamal & Brar, 2023) بر این باور هستند که شهر به فضایی چندفرهنگی تبدیل می‌شود و افراد با شیوه‌های جدید زندگی سازگار می‌گردند. این سازگاری گذرا، اگرچه در ابتدا ممکن است مثبت به نظر برسد، اما به‌تدریج به ناآرامی اجتماعی منجر خواهد شد؛ بنابراین، مسکن نمی‌تواند صرفاً به‌عنوان بلوک‌های ساده‌ای در نظر گرفته شود که پس از ساخت، به طور مکرر تکرار می‌شوند، چراکه ساکنان این فضاها، افرادی با قومیت‌های متفاوت هستند و نیازهای آنها نیز متنوع خواهد بود.

در پی پاسخ به نیازهای متنوع مهاجران در مسکن، پژوهش حاضر با هدف تبیین و بررسی ساختار مسکن مهاجران بر اساس قومیت آن‌ها، به تحلیل این دغدغه محوری می‌پردازد که تاثیر قومیت مهاجران بر تعیین موقعیت و سازماندهی فضایی مسکن آنها چیست؟ در میان سکونت‌گاه‌های حاشیه‌ای شهرهای مختلف، برخی از این مناطق به دلیل تجمع مهاجران با قومیت‌های متنوع، قابلیت بررسی بیشتری دارند. شناسایی ویژگی‌های این حاشیه‌ها می‌تواند در درک تاثیر قومیت‌ها بر ساختار مسکن و ارتقای کیفیت سکونتگاه‌ها موثر واقع شود. یکی از نمونه‌های بارز این سکونتگاه‌ها، خانه‌های شهرک گلشهر در حاشیه شهر مشهد است که با حضور مستمر مهاجران افغان، تغییرات اساسی در طراحی و ساختار مسکن را به همراه داشته است. در بحث ساختار مسکن و عوامل موثر بر انتخاب مسکن، پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که هرکدام به‌نوعی سعی در دسته‌بندی عوامل داشته‌اند. چراکه معتقدند بدین وسیله می‌توان رضایتمندی افراد از مسکن را افزایش داد. این درحالی است که به‌نظر می‌رسد، هیچ‌یک از آنها تاثیر قومیت‌های متفاوت افغان در انتخاب تعیین موقعیت مسکن و نوع سازماندهی فضایی آن را مورد بررسی قرار نداده است؛ لذا این مقاله به دنبال شناسایی ویژگی‌های ساختاری خانه‌های این شهرک به‌عنوان مسکن قومیت‌های مختلف افغانستانی و تبیین تأثیرات قومیت بر ساختار مسکن است.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

۲. پیشینه پژوهش

عوادالکریم (۲۰۲۲) در کتاب "به‌سوی معماری مسکن سنتی معاصر" با هدف بررسی رابطه فرهنگ و معماری مسکن در ابوروف، چنین بیان می‌کند که معماری و فرهنگ هر قومیت، دو مفهوم ظریفی هستند که نشان‌دهنده هویت جامعه هستند. در دیدگاه او روابط اجتماعی، قومیت‌ها با فرهنگ متفاوت و دین بر روی هویت جامعه و مسکن اثرگذار است (Awadelkarim, 2022). در این راستا؛ کن و کیم (۲۰۲۱)، ع. م. الحسبان و همکاران (۲۰۲۱)، انورمحمود و همکاران (۲۰۱۲) نیز معتقدند که باورهای فرهنگی هر قومیت و معماری با یکدیگر در ارتباط هستند (A. M. Al Husban et al, 2021). کیلی (۲۰۲۱) نیز بعد از بررسی خانه‌های سنتی ترکیه، بیان می‌کند که شهرهای مختلف با وجود قرارگیری در موقعیت‌های مختلف جغرافیایی و وجود قومیت‌های متفاوت، دارای خانه‌های مشابه به‌هم هستند. این بی‌توجهی به قومیت، فرهنگ و سبک زندگی ساکنان، باعث از بین رفتن هویت خانه‌ها شده است (Kelly, 2021)؛ لذا افراد برای دستیابی به هویت ازدست‌رفته خود، شروع به تغییر در کالبد مکان بر اساس الگوهای فرهنگی و قومیتی خود می‌کنند (Nikezic et al, 2021).

توجه به الگوهای فرهنگی و قومیتی از جمله موضوعات اساسی در بحث مسکن است. به‌طوری که خوش‌سیما و همکاران (۱۴۰۳)، تاثیر قومیت مهاجران را بر سازماندهی فضایی دانسته‌اند؛ اما چگونگی این تأثیرگذاری را بیان نکرده‌اند (خوش‌سیما و همکاران، ۱۴۰۳). افشاری و همکاران (۱۴۰۳) نیز در «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل فرهنگی – اجتماعی تأثیرگذار بر ماندگاری مسکن معاصر ایران» به نقش فرهنگ و باورهای هر قومیت در جامعه بر عدم تغییر یا تخریب مسکن اشاره کرده‌اند و نتایج گویای آن است که معماری باید پیوند خود با فرهنگ مردمی که در آن ساکن هستند را حفظ کند. در این راستا دو مؤلفه امنیت و کیفیت فضایی برای هر جامعه به‌عنوان مهم‌ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی موثر بر مسکن مطلوب آنها شناخته شده‌اند (افشاری و همکاران، ۱۴۰۳). این در حالی است که خانه مهاجران با قومیت و فرهنگ‌های متفاوت، تحت تاثیر سلیقه‌های شخصی معمار و فرهنگ شهر مقصد قرار گرفته که باعث از بین رفتن کیفیت فضایی و به‌تبع آن تخریب و یا تغییر مسکن شده است. در جدول ۱، به سایر پژوهش‌هایی که تاثیر قومیت‌های متفاوت بر معماری مسکن را مورد بررسی قرار داده‌اند، اشاره شده است.

جدول ۱. نمونه مطالعات مرتبط با قومیت و ساختار مسکن

Table 1. Examples of studies related to ethnicity and housing structure

نویسندگان	عنوان مقاله	سال	روش	نتیجه
بختیاری و همکاران	بررسی نقش دین و فرهنگ در شکل‌دهی فرم مسکن روستاییان ارامنه آذربایجان غربی (مطالعه موردی: بناهای مسکونی مسیحی‌نشین سپورغان)	1402	میدانی (عکس‌برداری و اسکیس و غیره)	نشانه‌های معماری متمایز بر اساس فرهنگ دینی قومیت ارامنه عبارتند از: جهت‌گیری بنا، ستون‌های یونیک، ارتفاع، طرح کلی پلان، اهمیت فضای حیاط، ایوان ستون‌دار، پله‌های خارج از بنا.
طاهرخانی و یزدانفر	الگوی کالبدی زندگی مهاجران افغان در کشور ایران، مورد مطالعاتی: کوره آجرپزی منطقه شمس‌آباد شهر تهران	1402	کیفی (مصاحبه)	نیازهای کالبدی، محرمیت، و تمایل به هم‌آمیزی فرهنگی با جامعه میزبان، نقش اساسی در شکل‌گیری الگوی فضایی مسکن افغان‌ها دارد.
اسدی و همکاران	تحلیلی از وضعیت انتخاب مسکن کارگران مهاجر در مقایسه با کارگران غیر مهاجر در شهر تهران	1402	کمی (رگرسیون گسسته)	مهاجرت عامل مؤثری در انتخاب محله در میان گروه‌های مهاجر نیست؛ ولی در خصوص شاخص‌های سرانه زیربنا و قدمت بنا، گروه‌های مهاجر در شرایط نامناسب‌تری نسبت به افراد غیر مهاجر قرار دارند.
امامی و همکاران	تحلیل تطبیقی عوامل فرهنگی اقوام کرمانج و ترکمن در شکل‌گیری معماری سکونتگاه‌های شهرستان بجنورد	1400	کیفی (مصاحبه)	ویژگی‌های فرهنگی هر قوم تأثیرات خاصی بر محرمیت و سازماندهی فضایی واحدهای مسکونی در هر قوم داشته است.
ناری قمی و همکاران	تداوم ساختار خانواده گسترده در خانه‌های تک‌خانواری معاصر؛ نمونه موردی: بررسی سکونت خانوادگی مهاجران افغان در ایران	1398	میدانی (پرسش‌نامه و مصاحبه)	افرادی که تجربه زیست در خانواده گسترده درون کالبد سنتی داشته‌اند، امکانات کالبد مدرن را در جهت بازتولید الگوهای فضایی گذشته به فعلیت درمی‌آورند.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

نویسندگان	عنوان مقاله	سال	روش	نتیجه
وس‌کاه و قدوسی‌فر	تاثیر تکنولوژی ساخت بر الگوهای زیستی در مسکن اقوام ترکمن	1396	توصیفی-تحلیلی	عدم تطابق ساختار خانه‌های سنتی با خانه‌های مدرن ترکمن در اثر تغییر الگوهای فرهنگی.
تاجیک و همکاران	مسکن و پشتونوالی نگرشی به ارزش‌های قومی در معماری خانه‌های قلعه‌ای پشتون‌های افغانستان	1395	توصیفی-تحلیلی	نظام ارزشی قومیت پشتون، با تاثیر بر شیوه زندگی، الگوی رفتاری پشتون‌ها را شکل می‌دهد و الگوی رفتاری تعیین کننده الگوی مسکن ایشان می‌شود.
Asghari Alayi et al	روند شکل‌گیری و تحولات فرم و ساختار فضایی خانه‌ها در مناطق چند قومیتی و عوامل مؤثر بر آن	2024	تحلیل تطبیقی	بیان عوامل اجتماعی، اقتصادی و نهادی به‌عنوان عوامل موثر بر تحولات فرم و ساختار فضایی خانه‌های قومیت‌ها.
Li and Li	تکامل فضایی و ویژگی‌های خانه‌های قومی کره‌ای در حوزه رودخانه تومن	2023	کیفی (مصاحبه)	تاثیر فرهنگ‌های دیگر منجر به پیچیده و غنی شدن فرم پلان خانه‌های قومی کره‌ای غنی شده است.
Lee	نقش نژاد/قومیت در ساختار فضایی محله‌ها و انتخاب مسکن	2018	قومیت‌شناسی	تفکیک قومیت‌ها در محله با خطراتی همراه بوده است که به طبقه و پیشینه نژادی منطقه بستگی دارد.

همان‌طور که در جدول فوق ذکر گردید، پژوهشگران عمدتاً به‌صورت نظری به تحلیل ارتباط میان قومیت و مسکن پرداخته‌اند و یا پیامدهای ناشی از عدم توجه به تنوع قومیتی را مورد بررسی قرار داده‌اند. با این حال، موردی که به بررسی عملی تاثیر قومیت بر سازماندهی فضایی و موقعیت مسکن بپردازد، تاکنون انجام نشده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر با هدف تکمیل مطالعات پیشین و کاربردی کردن نتایج آنها در زمینه‌های عملیاتی طراحی و ساخت مسکن، صورت گرفته است.

۳. مبانی نظری مرتبط با قومیت مهاجران و ساختار مسکن

۳-۱. هویت قومی مهاجران افغانستانی

اصولاً فرایند مهاجرت، پیوند افراد مهاجر را با هویت بومی و فرهنگی خود کاهش می‌دهد و هم‌زمان، تلاش برای یافتن هویت جدیدی را برای آنها به همراه دارد. به عبارت دیگر، مهاجرت؛ گروه‌های مختلف فرهنگی را با چالش هویتی مواجه می‌کند. بدین معنا که افراد در معرفی حقیقت، هستی و شخصیت واقعی خودشان در جامعه جدید دچار سردرگمی می‌شوند (ولیقلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۳۸). در این‌صورت، آنها به بازتعریف هویت خویش، نه‌تنها با اتکا به ارزش‌ها و هنجارهای قومیتی، نژادی و دینی بلکه بر اساس مجموعه‌ای از روابط اجتماعی می‌پردازند (Giddens, quoted by Maarif Vand & Towfigh, 2014, p. 128). در این راستا، بری (۱۹۹۷) به سه استراتژی ادغام، جدایی و یا جذب مهاجران در فرایند فرهنگ‌پذیری اشاره کرده است که پیامدهای قابل‌توجهی بر روی تمایزات هویتی داشته است (Maehler & Daikeler, 2024, p. 451).

تمایزات هویتی یکی از موارد بسیار حساس در افغانستان است که باعث شده هویت ملی در این کشور به‌طور کامل شکل نگیرد. در افغانستان، ضعف هویت ملی و سلطه هویت‌های به‌شدت وابسته به عنصر قومیت، متجلی است. درحالی‌که برای شکل‌گیری هویت ملی، به حضور ارزش‌های انتزاعی نیاز است. ارزش‌ها در افغانستان به دلایل متعدد از مؤلفه‌های قطعی شکل نگرفته‌اند. به همین دلیل باید هویت افغانی را به‌شدت متأثر از قومیت دانست (غفاری‌نسب و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۶۱). در این راستا، اکثر اندیشمندان اجماع نظر دارند که در این سرزمین هنوز شکاف‌های قومی- قبیله‌ای فعال بوده و افراد از ابتدا در جایگاه یکسانی قرار ندارند؛ بنابراین معیارهای دسته‌بندی ازجمله ویژگی‌هایی قومی و نسبی، بر جایگاه اجتماعی آنان بسیار مؤثر است. (Hettne, 2010, p. 34). در شکل ۱، قومیت‌های اصلی حاضر در افغانستان با تفکیک مذهب به تصویر کشیده شده است.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

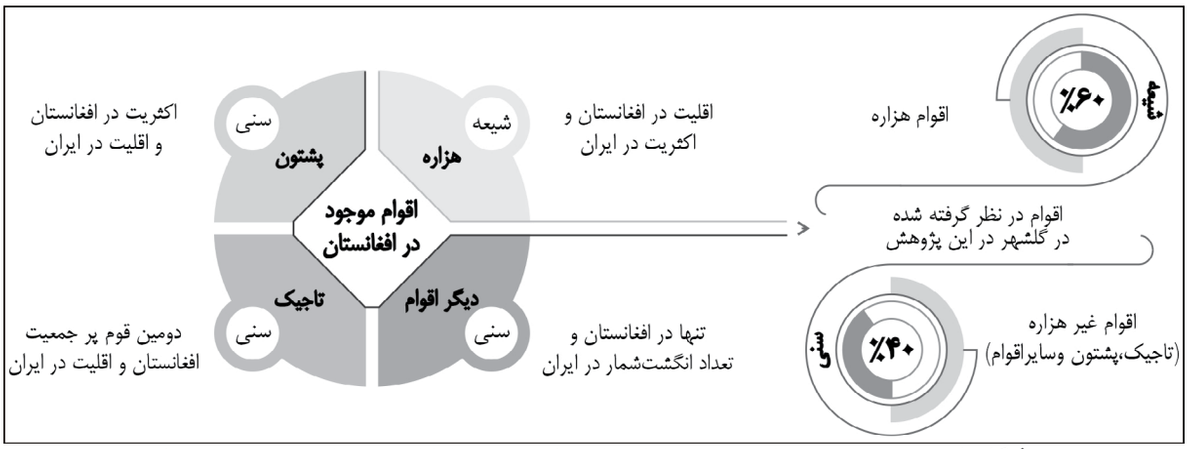

شکل ۱. قومیت‌های حاضر در افغانستان با تفکیک مذهب (با بهره‌گیری از اطلاعات فرزادمنش و بشیر، ۱۴۰۱)
Figure 1. Ethnic groups present in Afghanistan by religion (Use information from Farzadmanesh & Bashir, 2022)

۳-۲. ارتباط قومیت و مسکن

در زمان‌های گذشته جوامع کوچک و سنتی به لحاظ فرهنگی، هم‌شکل یا تک‌فرهنگی بوده‌اند. درحالی‌که، در جوامع مدرن به دلیل وجود فرایندهایی همچون مهاجرت، جهانی شدن و غیره به لحاظ فرهنگی تنوع و گوناگونی بیشتری پیدا کرده‌اند و چندفرهنگی شده‌اند؛ بنابراین در این جوامع جمعیت‌های ساکن شهرها متشکل از چندین گروه با پیشینه‌های فرهنگی و قومیت‌های گوناگون هستند و اجتماعات خرده فرهنگی متعددی در همسایگی و مجاورت یکدیگر زندگی می‌کنند که بر یکدیگر در سطوح مادی و غیرمادی تأثیرات متقابل دارند (گیدنز، ۱۴۰۰، ص ۳۸۵). در این راستا، گیلومن معتقد است که در فرایند تأثیرگذاری، خطر تقلیل‌گرایی وجود دارد؛ به‌طوری‌که استفاده از نشانه‌های قومیت‌های متفاوت می‌تواند به‌عنوان یک ویژگی طبیعی و غیرقابل تغییر تلقی شود و آن را به‌عنوان یک «واقعیت اجتماعی» معرفی کند. این در حالی است که «قومیت» باید به‌عنوان یک نشانگر هویتی که تحت تاثیر ایدئولوژی شکل‌گرفته، مفهوم‌سازی شود (Guillaumin, 1980, p. 39).

این نوع مفهوم‌سازی را گانس (Gans,1979) «قومیت نمادین» نامیده است. فردریک بارث (1969 نقل از Moran, 2011, p. 173) نیز توجه را از محتویات و مضامین فرهنگی گروه‌های قومیتی به سمت توجه به مرکزیت مرزهای نگهداری و هویت‌یابی با درون‌گروه‌ها و کنترل روابط با برون‌گروه‌ها هدایت کرده است. چنان‌که گروه‌های قومی ممکن است در تعدادی از جنبه‌های فرهنگی مشابه دیگر گروه‌های قومی باشند، اما به‌طور انتخابی با تاکید و برجسته‌سازی ویژگی‌های فرهنگی کوچک به‌عنوان «نمادها و نشانه‌های تفاوت»، خود را متمایز می‌کنند (Barth, 1998, p. 14). این ایده در زمینه سکونت، سبک زندگی خاص قومیت‌ها را به‌وجود می‌آورد، به‌طوری که فرض بر این است که ما بیشتر زمان خود را در خانه و در محدوده‌ی «لکه» های متفاوت سپری می‌کنیم. هر لکه شامل تعدادی اتاق است که به‌طور طبیعی با یکدیگر تعامل دارند. به‌عنوان مثال، در یک خانه‌ی معمولی، آشپزخانه، صبحانه‌خوری و هال خصوصی با هم ترکیب می‌شوند و فضایی را به وجود می‌آورند که به‌عنوان «لکه اجتماعی» شناخته می‌شود و معمولاً محل اصلی فعالیت‌های جمعی و دور هم جمع شدن است. در سال‌های پس از دهه‌ی نود میلادی، تغییرات جمعیتی و الگوهای سکونتی قومیت‌ها، پیش‌فرض‌های ما را درباره‌ی خانه‌ها دستخوش تغییر کرده است (Wentling, 2016, p. 3).

تغییر در پیش‌فرض‌های طراحی الگوهای سکونتی قومیت‌ها از دیدگاه پوردیهیمی ناشی از قرارگاه‌های رفتاری آنها می‌باشد. او مقیاس‌های سبک زندگی در قومیت‌ها را به پنج دسته فردی، خانوادگی، اجتماعی همسایگی، اجتماعی خویشاوندی، و اجتماعی عمومی تقسیم می‌کند. در هر یک از این مقیاس‌ها،

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

بر اساس رفتارهای قومیتی، ویژگی‌هایی داخلی فضا نظیر «تعداد فضاها»، «ابعاد فضاها» و «سازماندهی فضایی» تعیین می‌شود (افشاری و پوردیهیمی، ۱۳۹۵، ص ۱۰). این درحالی است که داگلاس ماسی (۲۰۰۷) بر ویژگی‌هایی خارجی و تفکیک سکونتی تاکید دارد که نشان‌دهنده روابط قومیتی در مسکن است و می‌تواند تعاملات اجتماعی بین‌گروهی را محدود کرده و محرومیت‌های اجتماعی را تشدید کند. به‌عبارتی، محل سکونت فرد نه‌تنها بر تعاملات اجتماعی و دسترسی به امکانات تاثیر می‌گذارد، بلکه تحت تاثیر عواملی چون تبعیض قومیتی و منطقه‌بندی بر اساس محرومیت نیز قرار دارد (Crowell & Fossett, 2022, p. 220)؛ لذا می‌توان چنین بیان کرد که این دو دیدگاه مکمل یکدیگرند و نشان می‌دهند که در طراحی مسکن باید به‌صورت توأمان به جنبه‌های داخلی و خارجی توجه کرد تا منجر به بهبود کیفیت زندگی شود.

معیارهای بهبود کیفیت زندگی در طول زمان قابلیت تغییر دارند. بر اساس دیدگاه همسان‌سازی فضایی، اعضای یک گروه نژادی و قومیتی به‌تدریج تحت تاثیر ویژگی‌های فرهنگی گروه غالب قرار می‌گیرند و تجربه تحرک اجتماعی–اقتصادی می‌تواند آنها را به سمت محله‌هایی با موقعیت بالاتر سوق دهد که در آنها نژادهای مختلف نیز حضور دارند (Crowell & Fossett, 2022, p. 224). با این حال، تغییرات در سازماندهی فضایی خانه به‌طور قابل‌توجهی محدود است. به‌عنوان مثال، مطالعه بوردیو (۱۹۷۳) در مورد خانه قومیت بربر، فرم مستطیل‌شکل ساده‌ای را توصیف می‌کند که بر اساس عقاید آنها به دو بخش تقسیم شده است. هر بخش از فضا ویژگی‌های خاص خود را بر اساس یک تقسیم متعادل بین متضادهای دوتایی مانند درون/بیرون، خصوصی/عمومی و تاریک/روشن دارد که این "تقسیم‌بندی‌های فضایی" نمایانگر تفکیک جهان به فضاهای مردانه و زنانه است. بوردیو تاکید می‌کند که این تقسیم‌بندی‌ها بر "نوع و الگوی مسکن" تأثیرگذارند، به‌طوری‌که الگوی مسکن به دو بخش درون و بیرون، با حیاط و بدون حیاط یا سایر ویژگی‌ها تقسیم می‌شود (Erdogan, 2017, p. 2).

سایر ویژگی‌های مسکن بر مبنای قومیت؛ مربوط به محققانی است که مدلی برای تحلیل فرهنگی محیط ساخته‌شده ارائه داده‌اند. آنها بر اساس سطح‌بندی عناصر محتوایی فرهنگ، مدلی برای مسکن معرفی می‌کنند که دارای سه سطح درونی، میانی و بیرونی می‌باشد. این سطوح در دیدگاه اسلامی نیز قابلیت بررسی دارد. به‌طوری که دین (سطح میانی) به واسطه شکل دادن به فرهنگ (سطح درونی) در ساختار خانه‌ها (سطح بیرونی) تاثیر می‌گذارد (فلاح‌فر و رئیسی، ۱۴۰۱، ص ۱۹۶).

در سطح‌بندی شاین (Schein, 2004) نیز از مقوله فرهنگ، ابتدا از ارزش‌ها به‌عنوان مفروضات اساسی یا لایه درونی و از مظاهر فرهنگ به‌عنوان لایه بیرونی یاد شده، سپس به سطح واسطی تحت عنوان هنجارها و قواعد رفتاری اشاره شده است. بر اساس این مدل، ارزش‌ها با جهتدهی به هنجارها و قواعد، شکل مظاهر بیرونی فرهنگ را تعیین می‌کنند (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۵۳). در این راستا؛ پژوهش حاضر، سبک زندگی افراد را به‌عنوان عاملی موثر برای فهم چگونگی تأثیرپذیری ساختار خانه از قومیت در نظر گرفته است. بدین معنا که سبک زندگی مهاجران به‌عنوان لایه میانی و مجرای تبلور قومیت مهاجران (لایه درونی) در معماری مسکن (لایه بیرونی) محسوب شده است و با بررسی آن می‌توان به چگونگی تاثیر قومیت بر مسکن دست یافت. در ادامه، چارچوب نظری این پژوهش با توجه به ارتباط میان ساختار مسکن و قومیت مهاجران بر اساس ادبیات و چارچوب فکری صاحب‌نظران استخراج و در شکل ۲ ارائه شده است.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

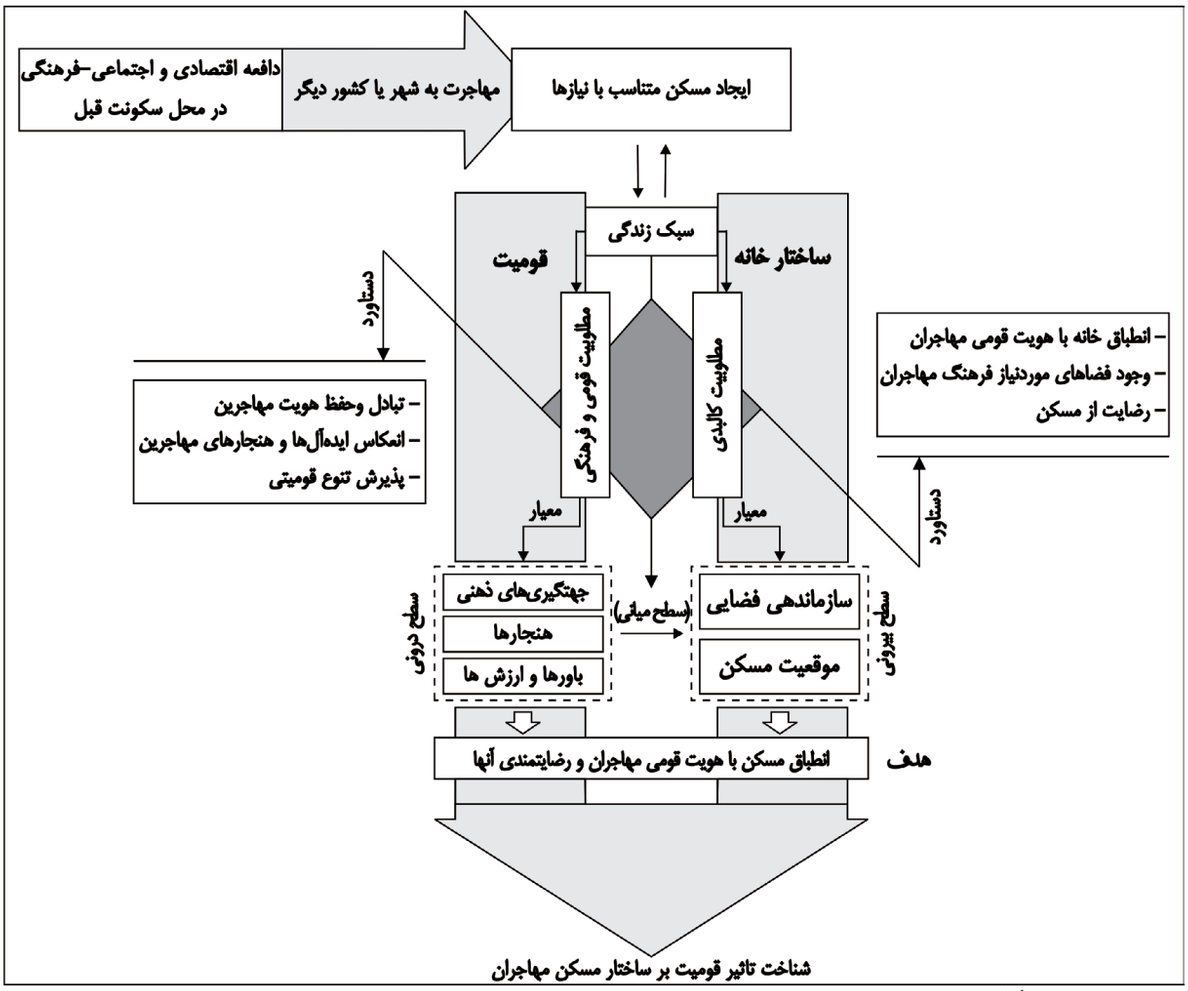

شکل ۲. ارتباط میان ساختار مسکن و قومیت مهاجران بر اساس ادبیات موجود و چارچوب فکری صاحب‌نظران

Figure 2. The relationship between housing structure and immigrant ethnicity based on existing literature

٤. روش پژوهش

اعتبار روش‌های پژوهش به اهداف و مقاصد استفاده از آنها بستگی دارد و هیچ‌یک از این روش‌ها نمی‌تواند به‌عنوان جایگزینی برای دیگری عمل کند. در تحقیقات کمی، پژوهشگران از اصول و قواعد مشابهی پیروی می‌کنند. درحالی‌که، گیدنز هدف پژوهش کیفی را در پاسخ به چگونگی مطالعه واقعیت‌های عینی می‌داند و در این راستا، هیچ قاعده یا اصول خاصی برای تحلیل داده‌ها تعیین نشده است (قاسمی، ۱۴۰۰، ص ۷۶۰–۷۶۱). این پژوهش با توجه به هدف که تبیین و بررسی ساختار مسکن مهاجران بر اساس قومیت آنها می‌باشد، در حیطه پژوهش‌های کیفی قرار دارد که با رویکرد استقرایی انجام شده است. گردآوری و تحلیل داده‌ها با استفاده از استدلال مقایسه‌ای به‌صورت هم‌زمان انجام گرفته تا تاثیر قومیت بر ساختار مسکن بررسی می‌شود و چارچوب مناسب آن جهت تحلیل داده‌ها در بخش مطالعات موردی شکل می‌گیرد. این فرایند در چهار گام به شرح زیر صورت می‌پذیرد: گام اول: انتخاب محدوده پژوهشی و جامعه آماری مورد مطالعه، با توجه به سوال پژوهش، خانه‌های شهرک گلشهر مشهد در نظر گرفته شده است. شهرک گلشهر (ناحیه ۳ از منطقه ۵) در شمال شرقی شهر مشهد واقع شده است. به علت حضور نسبتاً گسترده مهاجرین افغانستانی در این منطقه ایرانیان محلی، اغلب آن را «کابل شهر» می‌خوانند. بنا به آمارها بین ۵۰ تا ۶۵ درصد جمعیت گلشهر را مهاجرین افغانستانی تشکیل می‌دهند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۱۳۷).

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

جهت دستیابی به اطلاعات صحیح، انتخاب نمونه‌های مصاحبه، از میان مهاجرین مالک خانه و با روش گلوله برفی بوده است. به بیان دیگر؛ خانه‌هایی منتخب شده‌اند که مهاجرین زمین خانه را خریده و خود آن را ساخته‌اند و یا خانه را خریده و آن را مطابق با هویت قومیتی خود تغییر داده‌اند. چراکه نظام ارزشی قومیت‌ها گاهی تحت تاثیر توانایی مالی قرار می‌گیرد. نحوه انتخاب مصاحبه‌شوندگان بر اساس شاخص‌های قومیتی و مدت اقامت بوده است. بدین صورت که مشارکت‌کنندگان از میان مهاجران افغان با گروه‌های قومیتی متفاوت در نسل اول انتخاب شده‌اند که در افغانستان متولد شده، بیش از پنج سال در ایران سکونت داشته و سرپرست خانوار بوده‌اند. این انتخاب با هدف تمرکز بر تجربه زیسته مهاجرانی صورت گرفته که دوره‌ای از تثبیت در جامعه میزبان را پشت سر گذاشته‌اند. همچنین، تنوع مذهبی قومیت‌ها (شیعه و سنی) نیز به‌عنوان یکی از معیارهای مهم در فرایند نمونه‌گیری در نظر گرفته شده است.

گام دوم: فرایند انتخاب نمونه جهت برداشت کالبدی تا رسیدن به اشباع ۹۰ درصدی ادامه یافت و با توجه به تکرار اطلاعات، در نهایت با بررسی ۵۰ خانه (۳۶ خانه با قومیت هزاره و ۱۴ خانه با قومیت غیرهزاره) به پایان رسید. همچنین، حجم نمونه مصاحبه شامل ۳۰ نفر از سرپرستان همین خانه‌ها بود که همگی واجد شرایط جامعه آماری تعریف‌شده بوده‌اند و انتخاب آنها نیز بر اساس اصل اشباع نظری انجام شده است. در این پژوهش، از میان نمونه‌های متنوع برداشت‌شده، یک خانه از هر گروه قومی (هزاره و غیرهزاره) به‌عنوان نمونه نماینده و توضیحی ارائه شده است تا گونه رایج و غالب مسکن مهاجران افغان به‌وضوح نشان داده شود (جدول ۲). سایر نمونه‌ها به‌دلیل محدودیت حجم مقاله، به‌صورت خلاصه و در قالب جدول ۳، آورده شده‌اند.

جدول ۲. نمونه‌ای از اطلاعات کالبدی خانه‌ها به تفکیک مهاجران با قومیت هزاره و غیرهزاره

Table 2. A sample of physical information about houses, broken down by immigrant ethnicity

قومیت	شماره	جانمایی و موقعیت خانه	کروکی خانه	مساحت کل زمین
هزاره	خانه ۱		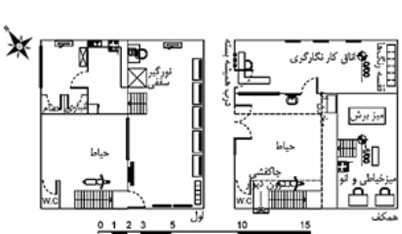	90/112 مترمربع
غیر هزاره	خانه ۱		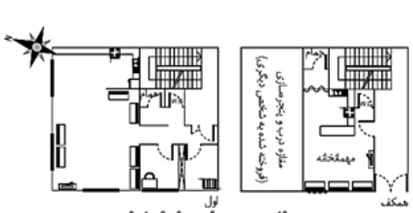	50/105 مترمربع

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

گام سوم: در این پژوهش، برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مطالعات میدانی و مصاحبه استفاده شده است. داده‌های میدانی از طریق برداشت کالبدی به شیوه پلاک‌به‌پلاک همراه با مصاحبه با ساکنان و ثبت موقعیت‌ها بر روی نقشه گردآوری شده‌اند. این فرایند شامل مشاهده کالبد مسکن، ترسیم کروکی با مبلمان و تناسبات، و ثبت اطلاعات در برگه‌های یادداشت میدانی بوده است. ملاحظات برداشت شامل اطلاعات قومیتی، نقشه خانه و توصیف‌های میدانی می‌شد. در جریان ترسیم کروکی، از مهاجران افغان خواسته شد درباره قومیت، فرهنگ، مراسمات، و نیازها و اولویت‌های کالبدی خود در مسکن توضیح دهند.

داده‌های مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از طریق روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی گردآوری شده‌اند؛ به این صورت که در مرحله نخست، تعدادی از مهاجران افغان واجد شرایط انتخاب شدند و سپس این افراد مهاجران دیگری را با شرایط مشابه معرفی کردند. تحلیل مصاحبه‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA و به روش کدگذاری باز انجام شده است. در این فرایند، مفاهیم و مضامین اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج و بر اساس تفاوت‌های قومیتی طبقه‌بندی شدند. به‌منظور تضمین اعتبار داده‌ها، از ترایانگولاسیون منابع داده‌ای استفاده شد؛ بدین صورت که اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها با مشاهدات میدانی و تحلیل کالبدی خانه‌ها تطبیق داده شد تا صحت و انسجام یافته‌ها از طریق چند منبع مستقل تقویت گردد.

گام چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌صورت مقایسه‌ای و بر پایه استدلال منطقی به شیوه استقرایی صورت گرفته است. جهت دستیابی به این منظور، برای مؤلفه قومیت، تقسیم‌بندی شامل هزاره و غیرهزاره در نظر گرفته شده است تا مقایسه میان قومیت‌ها صورت گیرد. سپس جداولی مجزا برای هر قومیت بر مبنای مصاحبه و برداشت ساختار خانه‌ها ترسیم شد. در این جداول تاثیر قومیت بر ساختار مسکن بر اساس اطلاعات به‌دست آمده، مورد بررسی قرار گرفت و با استفاده از استدلال استقرایی (از جزء به کل) نتایجی استنتاج شد. این نتایج با استفاده از تحلیل‌های صورت‌گرفته در جداول مطالعات کالبدی خانه‌ها و مصاحبه‌های انجام شده و برقراری ارتباط میان آنها، به‌دست آمده است؛ لذا با توجه به اینکه در این روش از کنار هم قرار دادن جزئیات اطلاعات کالبدی، مشاهده و تحلیل آنها به اطلاعات کلی کالبدی خانه‌های مهاجران افغان دست یافته شد و از طرفی این مهاجران جزئی از مهاجران کلی محسوب می‌شوند، می‌توان بیان کرد که این نتایج برای کلیه خانه‌های مهاجران با قومیت‌های متفاوت قابلیت روایی دارد.

۵. یافته‌ها

در این مرحله، نتایج حاصل از مصاحبه‌ها در کروکی‌های ترسیم شده، ثبت گردید تا خروجی معینی از داده‌های پیشین فراهم گردد. جدول ۳، مربوط به خانه‌های مهاجران افغان شامل دو قومیت هزاره و غیرهزاره می‌باشد. این جدول شامل کروکی‌هایی از فضاهای مسکونی مهاجران در دو حوزه سازماندهی فضایی و موقعیت خانه است. سازماندهی فضایی شامل عرصه‌های فضایی، درصد فضای باز، ریزفضاها و مبلمان‌های نشیمن و پذیرایی می‌باشد که به‌منظور بررسی تأثیرات آنها بر سازماندهی فضایی مورد توجه قرار گرفته است. در حالی که حوزه موقعیت، نمایانگر محله‌ای است که خانه در آن واقع شده است. علائم اختصاری مربوط به هر یک از حوزه‌های مذکور به‌صورت راهنما در ردیف بالای جدول ۳، ارائه شده است.

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

جدول ۳. کروکی پلان خانه‌های مهاجران افغان شهرک گلشهر (همراه با راهنما)

Table 3. Sketch plan of Afghan refugee houses in Golshahr neighborhood (with guide)

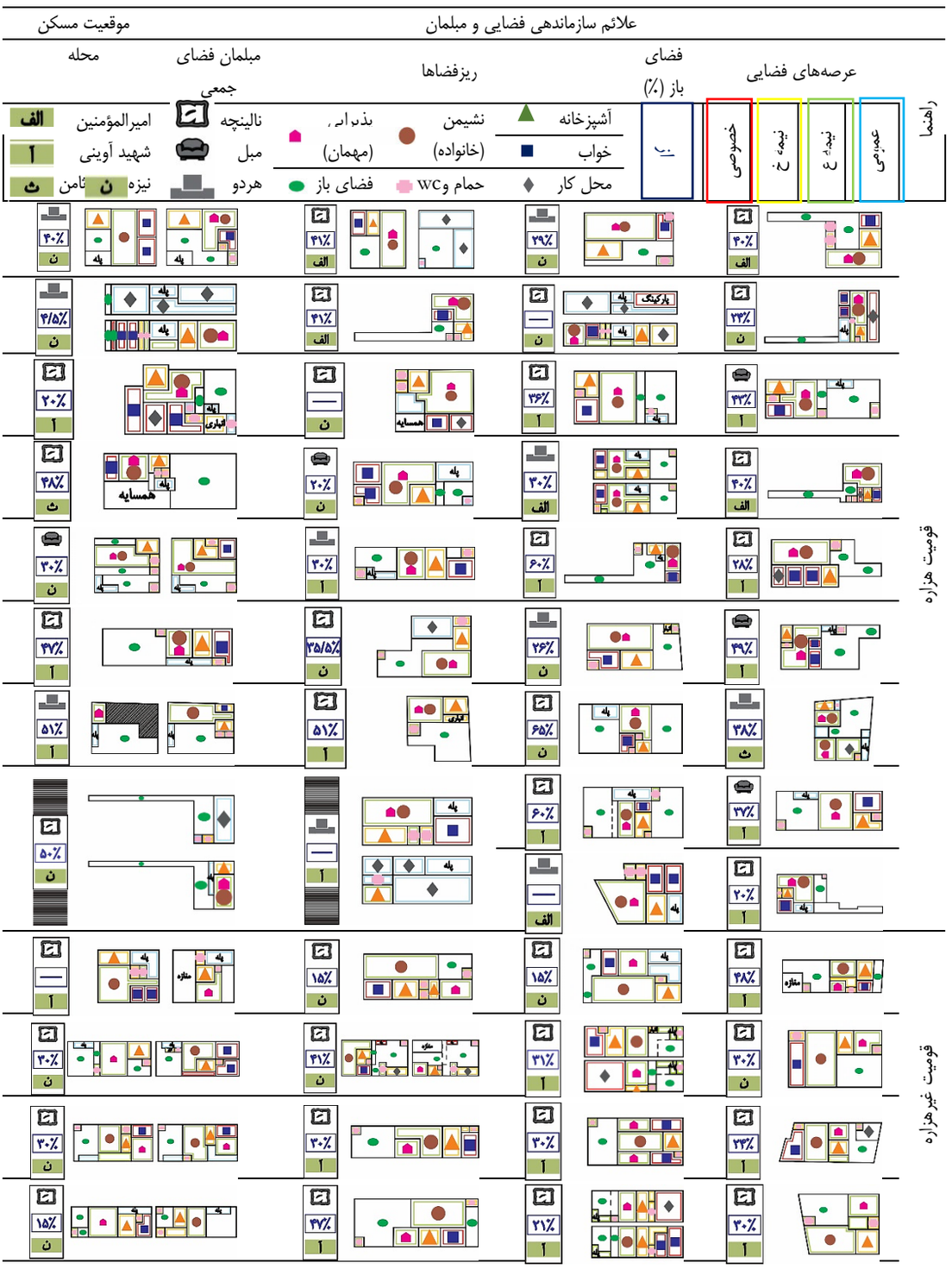

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

پس از انجام فرایند کدگذاری اولیه بر روی داده‌های مصاحبه، مفاهیم و کدهای کلیدی استخراج گردید. در ابتدا، مجموعه‌ای از کدهای اولیه شناسایی شد که پس از حذف موارد تکراری و انجام مفهوم‌سازی در چارچوب کدگذاری باز، به استخراج مفاهیم پایه منجر شد. در ادامه، با انجام غربالگری نظام‌مند بر روی مفاهیم اولیه، کدهای فرعی و اصلی شکل گرفت که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ٤. استخراج کدهای اصلی و فرعی مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری توسط نرم‌افزار MAXQDA
Table 4. Extracting main and secondary codes from interviews from coding using MAXQDA software

کد اصلی	کد فرعی	نمونه توصیف یا عبارت نماینده	گروه قومی
سازماندهی فضایی	نشیمن مشترک خانواده و مهمان	تلفیق نشیمن و پذیرایی در یک فضای مشترک بدون تفکیک	هزاره
	استفاده از حیاط به‌عنوان آشپزخانه مراسمی	استفاده از حیاط به‌عنوان آشپزخانه کثیف در مراسمات	هزاره / غیرهزاره
	تفکیک فضاهای خانواده و مهمان	ساخت مهمان‌خانه مجزا برای جداسازی مهمان از فضای خانواده	غیرهزاره
	تفکیک غذاخوری مردان و زنان	تفکیک فضای غذاخوری برای خانم‌ها و آقایان در حیاط یا با پرده	غیرهزاره
تعاملات خانوادگی-اجتماعی	حضور دائمی اعضای خانواده در کنار هم	عدم تفکیک فضایی به جهت تقویت تعاملات خانوادگی	هزاره
	محدود کردن دید و رفت‌وآمد مهمانان	دید و بازدید تنها با اقوام درجه یک در فضای نشیمن	غیرهزاره
هویت قومی در چیدمان و فضا	استفاده از چیدمان سنتی (تشک و پشتی)	استفاده از مبلمان سنتی نالینچه بدون تفکیک فضایی مشخص	غیرهزاره
	تغییر فضا بر اساس هویت قومی	بازسازی یا ساخت خانه به شیوه منطبق با فرهنگ و سبک زندگی قومی	هزاره / غیرهزاره
واگرایی از مدرنیزاسیون	پرهیز از مصالح مدرن (سرامیک، پارکت، کاغذ دیواری)	عدم استفاده از سرامیک، سقف کاذب و نور مصنوعی تزئینی	هزاره / غیرهزاره
مکان‌گزینی و سکونت قومی	سکونت در محله با هم‌قومیتی	اولویت در انتخاب محله بر اساس جواری قومی و همسایگی	هزاره / غیرهزاره
	اجتناب از اختلاط فرهنگی	تمایل به زندگی در خانه‌های مجزا و عدم ارتباط با همسایه مگر در مراسم خاص	غیرهزاره
ساختار خانه	طبقه مجزا برای کار خانگی	ایجاد فضایی برای شغل خانگی در یک طبقه جداگانه	هزاره
	عدم وجود سرویس بهداشتی در داخل	سرویس بهداشتی فقط در حیاط یا تراس	هزاره / غیرهزاره

٦. تجزیه و تحلیل داده‌ها

مطالعه خانه‌های بازسازی‌شده یا ساخته‌شده توسط مهاجران هزاره و غیرهزاره نشان می‌دهد که هر گروه بر اساس الگوهای فرهنگی در قومیت خود خواسته‌های متمایزی در طراحی خانه دارند. این خواسته‌ها عمدتاً در حوزه‌های سازماندهی فضایی و موقعیت مسکن قابل مشاهده است. از سوی دیگر؛ تفاوت‌های معناداری بین تطبیق‌های انجام‌شده توسط این دو گروه قومی وجود دارد که بازتابی از ترجیحات فرهنگی و نیازهای اجتماعی خاص هر جامعه است. تحلیل مصاحبه‌ها نیز این الگوهای فضایی را تایید می‌کند؛ به‌طوری که مشارکت‌کنندگان به‌روشنی به ارزش‌هایی مانند حریم خصوصی، آداب مذهبی، محرمیت و نوع روابط اجتماعی در طراحی فضا اشاره کرده‌اند.

با توجه به ترجیحات فرهنگی و نیازهای اجتماعی افغان‌ها در مطالعات انجام‌شده در حوزه سازماندهی فضایی، مشخص شد که در قومیت هزاره، ساکنان با ترکیب فضاهای نشیمن و پذیرایی و استفاده تلفیقی از مبلمان سنتی و مدرن، محیطی چندمنظوره و تعاملی برای پذیرایی از مهمانان فراهم کرده‌اند. این سازماندهی فضایی به‌گونه‌ای است که منجر به طراحی فضای پذیرایی بزرگ‌تر و برجسته‌تری نسبت به سایر فضاهای مسکونی در خانه‌های این قومیت شده است. در مصاحبه‌ها نیز بسیاری از مهاجران هزاره بر اهمیت مهمان‌نوازی و باز بودن فضا تاکید کرده‌اند و اظهار داشتند که مراسم‌های مذهبی و اجتماعی خود نظیر دعای توسل را نیز در همین فضا و بدون تفکیک فضایی برگزار می‌کنند. در مقابل، در قومیت غیرهزاره، تمایل به تفکیک صریح فضای خانوادگی از فضای

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

مخصوص مهمانان وجود دارد. آنها اغلب یک مهمان‌خانه مجزا را در طبقه‌ای مجزا یا در داخل حیاط خانه تعبیه می‌کنند. در مصاحبه‌ها نیز مشارکت‌کنندگان اهل سنت اشاره داشتند که «مرد و زن نباید در یک فضا باشند» و برای مهمان‌های مرد فضای جدا لازم است. اغلب نیز یک آشپزخانه در این فضا تعبیه می‌گردد تا بتوان ضمن رعایت حریم خصوصی، خدمات لازم به مهمانان را ارائه داد. این موارد نشان می‌دهد که ساختار فضایی در خانه‌های غیرهزاره تحت تاثیر نگاه مذهبی آنها به محرمیت شکل گرفته است.

نگاه مذهبی متفاوت این دو قومیت به محرمیت علاوه بر تاثیر مستقیم در الگوهای تعامل اجتماعی، نقش کلیدی بر نحوه دید بصری مهمان به سایر فضاها نیز دارد. به‌طوری که در معماری خانه‌های قومیت هزاره، فضاهای عمومی و خصوصی بدون مرز فیزیکی مشخص در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند. در این نوع سازماندهی، مهمان امکان دید مستقیم و دسترسی نسبتاً آزاد به تمامی عرصه‌های فضایی خانه را دارد. این در حالی است که در قومیت غیرهزاره، با توجه به تقسیم‌بندی افقی یا عمودی فضاها، دید بصری مهمان به فضاهای خانه بسیار محدود است. مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها به‌صراحت اشاره داشتند که در صورت حضور مهمان مرد، زنان خانه در بخش دیگر منزل می‌مانند یا وارد فضای نشیمن نمی‌شوند. این موضوع موید آن است که در قومیت غیرهزاره نسبت به قومیت هزاره، تاکید بیشتری بر تفکیک فضای مهمان از فضای خانواده و رعایت تفکیک جنسیتی دیده می‌شود.

از جمله عوامل موثر در تاکید یا عدم تاکید بر تفکیک فضایی در میان دو قومیت یادشده، باورهای فرهنگی و مذهبی می‌باشد. این باورها منجر به شکل‌گیری الگوهای متفاوتی از تعاملات اجتماعی و فضایی شده است. قومیت هزاره تمایل بیشتری به برقراری ارتباط گسترده با همسایگان و جامعه محلی دارند و این تعاملات اغلب از طریق مراسمات دینی و اجتماعی، نظیر مراسم دعای جمعی که شباهت‌هایی به سنت‌های مذهبی مردم ایران در برگزاری مجالس عزاداری و دعای عمومی دارد، انجام می‌شود. این نوع مراسم نیازمند فضای مجزا و خاصی نیست و معمولاً در فضای مشترک پذیرایی خانه برگزار می‌شود. این قرابت فرهنگی با ایرانی‌ها علاوه بر تاثیر بر نحوه برگزاری مراسمات، منجر به تغییر مبلمان از نالینچه[1] به مبلمان مدرن یا ترکیبی از هر دو نوع مبلمان شده است. در مقابل، قومیت غیرهزاره روابط اجتماعی محدودتر و متمرکزتری با همسایگان دارند که عمدتاً ناشی از باورهای قومی و دینی آنهاست. آنها اغلب مراسماتی مانند مراسم "بی‌بی حور" را برگزار می‌کنند که دارای شرایط خاصی از جمله حضور زنان قومیت خود، عدم حضور مردان و لزوم برپایی سفره‌ای طولانی (معمولاً چندساعته تا یک روز کامل) است. این ویژگی‌ها نیازمند فضایی مجزا و کنترل‌شده هستند که در آن حریم جنسیتی به‌خوبی رعایت شوند. به همین دلیل، گاهی از فضای مهمان‌خانه – که در این قومیت به‌صورت مجزا و با در نظر گرفتن اصول تفکیک فضایی طراحی شده است– به‌عنوان محل برگزاری این مراسم استفاده می‌شود. این قومیت، عمدتاً تنها با افراد هم‌قومیتی خود تعامل دارد و از این رو، فرهنگ خود را بدون تاثیر گرفتن از دیگر گروه‌ها حفظ کرده است. این رویکرد در قالب استفاده مستمر از نالینچه به‌عنوان عنصری کلیدی در فضای نشیمن و پذیرایی خانه‌های آنها نیز آشکار می‌شود.

تفکیک یا عدم تفکیک نشیمن و پذیرایی در میان مهاجران افغان با قومیت‌های متفاوت، به‌عنوان یکی از عوامل موثر بر درصد فضای باز و بسته در طراحی مسکن آنها است. تحلیل‌ها نشان می‌دهند که مهاجران قومیت هزاره برخلاف قومیت غیرهزاره، تمایل به تخصیص مساحت بیشتری از خانه به فضاهای باز را دارند. بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، میانگین درصد فضای باز در مسکن خانوارهای هزاره ۶۵% از کل فضای مسکونی است، در حالی که این مقدار در میان قومیت غیرهزاره حداکثر به ۴۸% می‌رسد. با وجود این تفاوت‌های مشخص، دو قومیت در برخی الگوهای سازماندهی فضایی شباهت‌هایی نیز دارند. در این راستا، در هر دو گروه، حیاط کارکردی فراتر از فضای اجتماعی دارد و به‌عنوان محلی برای آشپزخانه‌ی کثیف و لاندری مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین، در هر دو قومیت، ساخت سرویس بهداشتی در حیاط یا تراس رایج است. بر اساس داده‌های مصاحبه‌ها، این انتخاب نه‌تنها مبتنی بر الزامات فرهنگی، بلکه ریشه در باورهای دینی مشترک میان آنها دارد؛ به‌گونه‌ای که پرهیز از قرارگیری سرویس بهداشتی در مجاورت قبله و دور نگه‌داشتن نجاست از فضای زیستی، یکی از دلایل اصلی عدم ساخت آن در

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

فضای داخلی خانه به‌شمار می‌رود.

تاثیر نگرش‌های فرهنگی هر قومیت بر حوزه موقعیت‌گزینی مسکن نشانگر آن است که مهاجران هزاره با توجه به هویت مذهبی شیعه خود، در فرایند انتخاب محل سکونت تمایل چشمگیری به زندگی در نزدیکی خانواده‌های ایرانی و خانواده‌های خود دارند. این عامل، نقش تعیین‌کننده‌ای در نحوه پراکنش مکانی این قومیت در سطح گلشهر ایفا می‌کند. بر این اساس، هزاره‌ها بیشترین تمایل را به سکونت در محله‌هایی دارند که جمعیت شیعه‌نشین داشته باشند و زمینه حضور هم‌عقیدگان و هم‌قومان در آن وجود داشته باشد. در نتیجه، هزاره‌ها در تمام چهار محله گلشهر شامل آوینی، امیرالمؤمنین، نیزه و ثامن که دارای جمعیتی از ایرانیان است، مشاهده می‌شوند. این امر نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری نسبی در انتخاب محل سکونت، مشروط به حفظ حضور خانواده و هم‌مذهبان است. از سوی دیگر، دسترسی به مراکز تفرجگاهی و خدماتی در اولویت‌های مسکن‌گزینی این گروه قرار ندارد.

اولویت مسکن‌گزینی در مهاجران غیرهزاره (اهل سنت) در تضاد با رویکرد بیان شده، می‌باشد. به‌طوری که این افراد، در انتخاب محل سکونت تمایل به زندگی در کنار مهاجران اهل سنت دارند. این موضوع منجر به شکل‌گیری الگویی منطقه‌محور در سکونت این افراد شده است. به‌طوری‌که آنان تنها در دو محله سنی‌نشین یعنی آوینی و نیزه ساکن هستند و محله‌های دیگر را به دلیل عدم تطابق با ترجیحات مذهبی–اجتماعی خود، فاقد جاذبه لازم می‌دانند. این یافته در مصاحبه‌ها با عباراتی چون «در محله شیعه راحت نیستیم» یا «اهل سنت نماز جماعت نمی‌خوانند» انعکاس یافته است و نقش مذهب را در تصمیم‌گیری‌های سکونتی تایید می‌کند؛ بنابراین، الگوی پراکنش مکانی مهاجران در سطح گلشهر بیشتر تحت تاثیر عوامل قومیتی و مذهبی قرار دارد. در جدول ۵، خلاصه‌ای از تحلیل‌های صورت گرفته بیان شده است.

جدول ۵. خلاصه‌ای از تاثیر قومیت بر سازماندهی فضایی و تعیین موقعیت مسکن مهاجران در شهرک گلشهر مشهد

Table 5. A summary of the impact of ethnicity on spatial organization and determining the location of immigrant housing in Golshahr neighborhood, Mashhad

	مضمون قومیتی	هزاره (شیعه)	غیرهزاره (سنی)	نشانه‌ها در فضای خانه
سازماندهی فضایی	نحوه تعامل با مهمان	مهمان را عضو خانواده می‌دانند؛ نشستن در کنار هم	تمایل به جداسازی مهمان از خانواده؛ رعایت حریم	در خانه‌های هزاره نشیمن و پذیرایی یکی است؛ در غیرهزاره‌ها مهمان‌خانه مجزاست
	برگزاری مراسم مذهبی	مراسم دعا خانوادگی، بدون نیاز به فضای خاص	مراسم خاص زنان در فضای مجزا؛ رعایت محرمیت	در خانه‌های غیرهزاره فضاهایی مجزا برای مراسم مذهبی و فرهنگی وجود دارد
	تفکیک جنسیتی	حساسیت کمتری در ترکیب زن و مرد مهمان وجود دارد	تفکیک کامل زنان و مردان در فضاهای جداگانه	چیدمان‌ها جداگانه و پرده یا دیوار حائل در خانه‌های غیرهزاره دیده می‌شود
	سبک زندگی و سازماندهی فضا	ترکیب فضاها برای چندمنظوره بودن و تعامل اجتماعی	تقسیم دقیق فضاها و اختصاص کاربرد مشخص برای هر فضا	هزاره‌ها فضای باز بیشتری دارند، غیرهزاره‌ها تفکیک‌شده‌تر هستند
	نگاه به حریم خصوصی و محرمیت	مرز مشخصی بین حریم عمومی و خصوصی نیست	مرز مشخص بین فضاهای زنانه و مردانه و اعضای خانه و مهمان	ورودی و مسیر مجزا، اتاق مهمان جدا از فضاهای زندگی روزمره
	نقش دین در تعریف فضا	دین نقش پررنگی دارد؛ اما با سبک زندگی ترکیب شده	دین شاخص اصلی سازمان‌دهی فضاهاست	فضاها متناسب با مراسم مذهبی طراحی شده‌اند (مثل بی‌بی حور)
	نسبت فضای باز و بسته	میانگین ۶۵٪ فضای باز؛ ارتباط زیاد با حیاط	حداکثر ۴۸٪ فضای باز؛ تمرکز بیشتر بر فضای بسته	حیاط کاربردی، گاه برای لاندری یا آشپزخانه کثیف نیز استفاده می‌شود
	مبلمان و نشیمن	ترکیب مبلمان سنتی و مدرن	فقط نالینچه سنتی	نحوه چیدمان مبلمان بازتابی از هویت
	حریم‌گذاری مذهبی فضاهای ناپاک	سرویس در تراس یا بیرون از فضای زندگی تعبیه می‌شود	سرویس در تراس یا حیاط ساخته می‌شود؛ داخل خانه منتقل نمی‌شود	مطابق اعتقادات مذهبی دو قومیت، ساخت سرویس در خارج از خانه می‌باشد
	تفکیک عملکردی طبقات در خانه	یک طبقه برای کار و طبقه دیگر برای زندگی	یک طبقه برای مهمان‌خانه و طبقه دیگر برای زندگی	در خانه‌های هزاره معمولاً یک طبقه برای شغل خانگی اختصاص یافته است

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

	مضمون قومیتی	هزاره (شیعه)	غیرهزاره (سنی)	نشانه‌ها در فضای خانه
موقعیت مسکن	الگوی پراکنش مکانی	حضور در چهار محله گلشهر (آوینی، امیرالمؤمنین، ثامن، نیزه)	محدود به دو محله اهل‌سنت (آوینی و نیزه)	پراکنش گسترده‌تر هزاره‌ها در محلات دارای جمعیت شیعه و ایرانی
	معیار انتخاب مکان سکونت	نزدیکی به هم‌مذهبان و ایرانی‌ها؛ پیوند مذهبی و اجتماعی	زندگی در کنار افراد هم‌قوم و هم‌مذهب؛ انسجام درون‌قومی	هزاره‌ها انعطاف‌پذیرتر، غیرهزاره‌ها متمرکزتر و خودمحورتر
	اولویت‌های مکانی ثانویه	ارتباط با خانواده‌های آشنا، نه الزاماً نزدیکی به خدمات شهری	ملاحظات مذهبی و حفظ فرهنگ اولویت دارد، نه دسترسی شهری	هر دو گروه، مذهب را بالاتر از ملاحظات خدماتی یا اقتصادی می‌دانند

با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته و نتایج حاصل از آنها، سازماندهی فضایی خانه‌های دو قومیت هزاره و غیر هزاره با توجه به تشابهات الگوهای فضایی، در قالب دو ساختار متفاوت برای هر قومیت در جدول ۷ طبقه‌بندی شده است. همچنین حروف مخفف شده مربوط به نام هر حوزه فضایی؛ به‌صورت راهنما در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ٦. راهنمای ساختار فضایی خانه‌های مهاجران افغان

Table 6. Guide to the spatial structure of Afghan refugee house

راهنما												
L	نشیمن	D	پذیرایی (مهمان‌خانه)	K	آشپزخانه	B	اتاق خواب	BA	حمام	W	فضای کار (کارگاه)	
WA	انباری	WC	سرویس بهداشتی	T	تراس	Y	حیاط	EN	ورودی	P	فضای مکث	

خط‌چین‌ها در الگوهای فضایی، بخش‌هایی هستند که بسته به نیازهای هر قومیت، در پلان‌های مختلف موجود بوده یا نبوده است.

جدول ۷. ساختار فضایی خانه‌های مهاجران افغان در شهرک گلشهر به تفکیک قومیت (همراه با راهنما)

Table 7. Spatial structure of Afghan refugee houses in Golshahr neighborhood by ethnicity

قومیت هزاره	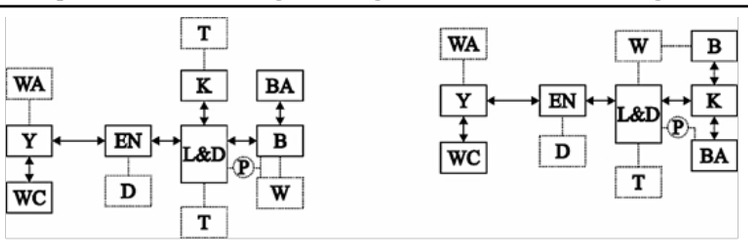	
قومیت غیرهزاره	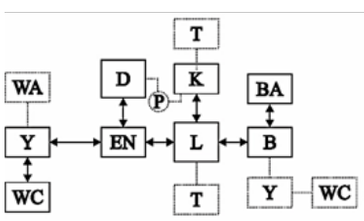	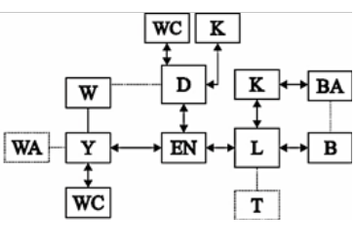

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

همان‌طور که در جدول بالا ملاحظه می‌گردد، در خانه‌های قومیت هزاره، فضاها معمولاً ساختاری مرکزی-محوری دارند. فضاهایی چون نشیمن (L&D) در مرکز قرار گرفته و به‌عنوان محور ارتباطی میان دیگر فضاها عمل می‌کنند. ارتباط مستقیم فضاهای عمومی مانند آشپزخانه (K)، مهمان‌خانه (D)، اتاق خواب (B) ، و فضای کار (W) با نشیمن، گویای تجمع عملکردی و تمرکز فعالیت‌ها در فضای میانی خانه است. همچنین فضاهایی مانند انباری (WA)، تراس (T)، یا فضای مکث (P) در دیاگرام‌ها به‌صورت خط‌چین مشخص شده‌اند که نشان می‌دهد وجود آنها در برخی خانه‌ها اختیاری یا متغیر بوده است. این سازمان فضایی حاکی از اهمیت روابط خانوادگی و اجتماعی نزدیک در میان هزاره‌ها است؛ به‌طوری که نشیمن به‌عنوان مرکز تعامل خانوادگی، نقش کلیدی دارد. همچنین، حضور فضای کار (W) در نزدیکی نشیمن یا آشپزخانه می‌تواند نشان‌دهنده‌ی تلفیق فعالیت‌های روزمره‌ی زندگی و معیشت باشد.

در خانه‌های قومیت غیرهزاره، الگوی فضایی تکه‌تکه‌تر و منفک‌تری مشاهده می‌شود. برخلاف گروه اول، نشیمن (L) اغلب در میانه قرار ندارد و ارتباط بین فضاها مانند پذیرایی (D)، آشپزخانه (K)، و اتاق خواب (B) بیشتر به‌صورت سلسله‌مراتبی و تفکیک‌شده طراحی شده است. این ساختار فضایی بیانگر نوعی مرزبندی عملکردی و خصوصی‌سازی فضاها است که ناشی از تفاوت در نوع فرهنگ میزبانی، نقش‌های جنسیتی یا سبک زندگی مستقل‌تر می‌باشد. همچنین، در این الگو معمولاً فضاهای بهداشتی (WC) یا فضای کار (W) در حاشیه قرار گرفته و ارتباط مستقیمی با فضای نشیمن یا خواب ندارند؛ که نشان‌دهنده‌ی تمایل به تفکیک کاربردی فضاها است.

۷.نتیجه گیری

اگر مهم‌ترین کارکرد مسکن، تأمین شرایط زیست متناسب با نیازهای فرهنگی و اجتماعی ساکنان باشد، چنین می‌توان بیان کرد که بازتولید سازمان فضایی مسکن، بازتابی از تلاش قومیت‌ها برای پاسخ‌گویی به این نیازها در بستر مهاجرت و در بستری نوظهور همچون جامعه میزبان است. طبق نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، قومیت به‌عنوان مهم‌ترین عامل فرهنگی، جهت‌دهنده اصلی به الگوی سازماندهی فضایی و تعیین موقعیت در خانه‌های مهاجران افغان بوده است. این عامل در سطح نخست، در الگوی کلی سازمان فضایی خانه‌ها تجلی یافته است؛ در خانه‌های هزاره، نشیمن در مرکز قرار دارد و نقش پیونددهنده فضاهای عملکردی را ایفا می‌کند که نشانه‌ای از روابط خانوادگی نزدیک و تلفیق معیشت با زندگی روزمره است، اما در خانه‌های غیرهزاره، فضاها به‌صورت سلسله‌مراتبی و جدا از یکدیگر چیدمان شده‌اند که حاکی از تمایل به مرزبندی عملکردی و استقلال فضایی بیشتر است.

در سطح دوم، شاهد تغییر در تفکیک یا تلفیق فضاهای عمومی و خصوصی خانه‌ها هستیم. در خانه‌های مهاجران هزاره، فضای پذیرایی با نشیمن ترکیب شده است که ریشه در نگرش باز و مهمان‌پذیر این قومیت دارد. این ادغام منجر به کاهش تفکیک فیزیکی، کاهش اشغال زیربنای بسته و در نتیجه افزایش فضای باز (حیاط) شده است. در مقابل، مهاجران غیرهزاره به‌واسطه پایبندی شدید به محرمیت فضایی، فضای مهمان‌خانه را به‌صورت کاملاً مجزا و بدون دید به فضاهای دیگر سازماندهی کرده‌اند. این انتخاب سبب افزایش زیربنای بسته و کاهش فضای باز شده است. در سطح سوم، تفاوت‌ها در نوع مبلمان و نحوه آرایش فضاها مشاهده شد. غیرهزاره‌ها از نالینچه به‌عنوان تنها عنصر چیدمانی در فضای مهمان‌خانه استفاده کرده‌اند که نشان‌دهنده پایبندی کامل به الگوهای سنتی قومی است. در مقابل، هزاره‌ها با ترکیب مبل و نالینچه، الگوی ترکیبی‌تری را اتخاذ کرده‌اند که نشانه‌ای از انعطاف فرهنگی و تلفیق با سبک زندگی جامعه میزبان (ایرانی‌ها) است.

در سطح چهارم، این تفاوت‌های فضایی به نحوه مرزگذاری‌های فضایی سرایت کرده است. هزاره‌ها تعاملات خانگی با همسایگان را رایج دانسته و ساختار فضایی خانه آنها اجازه این تعامل را می‌دهد، اما غیرهزاره‌ها تعاملات را به بیرون از خانه منتقل کرده‌اند که نشانه‌ای از مرزگذاری اجتماعی و تمایل به حفظ فاصله فرهنگی است. در نهایت، این تفاوت‌ها در سطح استقرار مکانی نیز قابل‌مشاهده است. مهاجران غیرهزاره عمدتاً در محلاتی با تمرکز بالای هم‌قومی (آوینی و نیزه) سکونت دارند که نشان‌دهنده تمایل به انسجام قومی و دوری از اختلاط فرهنگی است. در مقابل، هزاره‌ها به‌صورت پراکنده در تمامی محلات گلشهر اسکان یافته‌اند که

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

منعکس‌کننده پذیرش و انطباق بیشتر با جامعه میزبان است. یافته‌های این پژوهش در تطبیق با مطالعات پیشین، ضمن تایید تاثیر قومیت بر شکل‌گیری الگوهای فضایی سکونت، ابعاد جدیدی به ادبیات موجود افزوده است. برخلاف بسیاری از پژوهش‌های پیشین که قومیت یا فرهنگ مهاجران را به‌صورت کلی و فاقد تمایزهای درونی بررسی کرده‌اند، این مطالعه با رویکردی جامع‌نگر، قومیت را به دو زیرگروه عمده یعنی مهاجران هزاره و غیرهزاره تفکیک و تحلیل کرده است. از حیث هم‌راستایی با پژوهش‌های پیشین، نتایج حاصل در زمینه اهمیت سازماندهی فضایی با محوریت محرمیت، احترام به مهمان، استقلال فضایی، ایجاد فضاهای آیینی و تعبیه مهمان‌خانه با یافته‌های طاهرخانی و یزدانفر (۱۴۰۲)، تاجیک و همکاران (۱۳۹۵) و Kelly (۲۰۲۱)هم‌سویی دارد. با این حال، وجه تمایز این پژوهش، از یک‌سو دسته‌بندی درونی گروه قومی مورد مطالعه را لحاظ کرده و از سوی دیگر، متغیر «مالکیت مسکن» به‌ویژه در قالب خانه‌های خریداری‌شده توسط مهاجران افغان را به‌عنوان عاملی مداخله‌گر در نحوه تفکیک فضای خصوصی و عمومی، نقش عملکردی مهمان‌خانه و نظم فضایی درون واحدهای مسکونی وارد تحلیل کرده است. در پایان، پیشنهاد می‌شود مطالعات مشابه برای سایر قومیت‌ها در شهرهای مختلف انجام گیرد تا زمینه طراحی مسکن متناسب با نیازهای متنوع فرهنگی مهاجران فراهم شود.

سپاسگزاری

این مقاله مستخرج از رساله دکتری معماری نویسنده اول با عنوان: «راهبردهایی در راستای الگوی مسکن مهاجرین حاشیه‌نشین بر اساس سبک زندگی (نمونه موردی: شهرک گلشهر مشهد)» است که با راهنمایی نویسنده دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول مسئول نگارش پیش‌نویس مقاله و تدوین مفهوم اصلی آن بوده است. نویسنده دوم، سوم و چهارم نیز وظیفه بررسی، ویرایش و بهبود کلی مقاله را بر عهده داشته‌اند.

تضاد منافع

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافعی است.

تأمین مالی

این مقاله هیچ حامی مالی و معنوی نداشته است.

دسترسی به داده‌ها و مواد

مجموعه داده‌های مورد استفاده در طول پژوهش حاضر از طریق درخواست منطقی از نویسنده مسئول قابل‌دسترسی هستند.

پی نوشت

۱. نالینچه در اصطلاح افغانستانی عبارت است از تشک کوچک (نالین: تشک و رختخواب / چه: کوچک) که اشاره به مبلمان سنتی آنها دارد.

منابع

References

A.M.Al Husban, S., A.S.Al Husban, A & Al Betawi, Y. (2021). The Impact of the Cultural Beliefs on Forming and Designing Spatial Organizations, Spaces Hierarchy, and Privacy of Detached Houses and Apartments in Jordan. Space and Culture, 24(1), 66–82. 10.1177/1206331218791934, journals.sagepub.com/home/sac

Afshari, M & Pordeihimi, S. (2016). Lifestyle Scales in Dwelling. Journal of Housing and Rural Environment (JHRE), 35 (154), 3-16. http://jhre.ir/article-1-721-fa.html [in Persian]

Afshari, M., Khaleghian, S & Payedar, M. (2025). Socio-CulturalFactors Affecting the Durability of Contemporary Housing in Iran. Culture of Islamic Architecture and Urbanism, 10 (1). 10.61186/ciauj.10.1.579 [in Persian]

Ajufoh, M.O., Prucnal-Ogunsote, B., Enwerekowe, E.O & Ndandok, C.T. (2023). Analysing The Impact Of Culture On The Spatial Layout Of Residential Buildings. An Evaluation Of Selected Houses In Yelwa, Bauchi State. Journal of The Nigerian Institute of Architects (NIAJ), ISSN: 2315-8913, 23-33. https://www.researchgate.net/publication/376679239

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

Emami, M., Hassan pour, F & Mehrpouya, H. (2021). Comparative Analysis of Cultural Factors of Kormanj and Turkmen Ethnic Groups in the Formation of the Architecture of Settlements in Bojnourd City of the North Khorasan Province. Islamic Art Studies, 18(42), 18-37. 20.1001.1.1735708.1400.18.42.2.3 [in Persian]

Erdogan, N. (2017). Cultural Traditions and Domestic Space: Agaçbekler Home. SAGE Open, 1-16. 10.1177/2158244017732815

Fallahfar, F & Raisi, M.M. (2022). Reading the Effect of House Structure on Iranian -Islamic Lifestyle Over Time (Case Study in Kashan City). Culture of Islamic Architecture and Urbanism, 7 (1), 193-210. 10.52547/ciauj.7.1.193 [in Persian]

Farzadmanesh, S & Bashir, H. (2022). Typology of the Integration of Afghan Ethnic Groups in the Islamic Republic of Iran (Case Study of Damavand City). Intercultural Studies Quarterly, Issue 50, Vol. 17, 9 – 40. https://sanad.iau.ir/Journal/icsq/Article/1097662/FullText [in Persian]

Ghafarinasab, E., Sharif Poya, M., Ghaseminejad, M.A & Mosavat, S.E. (2019). National and Ethnic Identity in Afghanistan: A case study of Cabul Educations Faculty. Journal of Political Sociology of Islamic World, 6 (2 (13)) , 59-86. 20.1001.1.22520732.1397.6.13.3.8 [in Persian]

Ghasemi, H. (2021). Research reference. (second edition, 18th edition). Tehran: Andishe Ara. [in Persian]

Giddens, A. (2020). Sociology. Translated by: Hassan Chavoshian. Tehran: Ney. [in Persian]

Guillaumin, C. (1980). The idea of race and its elevation to autonomous scientific and legal status. In Sociological theories: Race and colonialism (pp. 37-68). Paris: Unesco.

Hettne, B. (2010). Development and Security: Origins and Future. Security Dialogue, 41(1), 31–52. http://www.jstor.org/stable/26301184

Hoseinzadeh, A., Abedigonabad, R & Noeibaghban, M. (2025). Dimensions of intercultural communication between Afghan refugees and citizens of Mashhad. Intercultural Studies Quarterly, 61 (19) ,135-168. https://doi.org/10.71689/icsq.2025.1202366 [in Persian]

Alavi, S.F., & Tanaka, T. (2023). Analyzing the Role of Identity Elements and Features of Housing in Historical and Modern Architecture in Shaping Architectural Identity: The Case of Herat City. Architecture, 3(3), 548-577. https://doi.org/10.3390/architecture3030030.

Asadi, R., Modiri, A., Hosseynali, F & Gholi zade, A.A. (2023). An Analysis of the Choice of Housing for Immigrant Workers Compared to Non-Immigrant Workers in Tehran. Journal of Architecture and Urban Planning, 15 (39), 77-97. 10.30480/aup.2022.4176.1902 [in Persian]

Asghari Alayi, S., Nourian, F & Aminzadeh Goharrizi, B. (2024). The process of formation and transformations of spatial form and structure in multi-ethnic enclaves and the factors affecting it. Journal of Urban Management and Energy Sustainability (JUMES), 5(2), 95-109. 10.22034/ijumes.2024.2024289.1199.

Awadelkarim, K.S.M. (2022). Towards Contemporary Traditional Housing Architecture: Investigating the Relationship between Culture and Traditional Housing Architecture in Aburouf, Sudan. Faculty of Engineering and Technology: Selinus University of Sciences and Literature.

Bakhtiari, N., Sharli amini, V & Pourzargar, M. (2024). Investigating the role of religion and culture in shaping the housing form of the Armenian villagers of West Azerbaijan. Intercultural Studies Quarterly, Issue 57, Vol. 18, 61–82. https://sanad.iau.ir/Journal/icsq/Article/1097635 [in Persian]

Barth, F. (1998). Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference. USA: Waveland Press.

Beamish, O.J., Carucci Goss, R & Emmel, J. (2015). Lifestyle Influences on Housing Preferences. Housing and Society, ISSN: 0888-2746, Volume 28, No 1. 10.1080/08882746.2001.11430459.

Coolen, H & Ozaki, R. (2004). Culture, lifestyle and the meaning of a dwelling. In JD. Hulchanski, RA. Murdie, & P. Campsie (Eds.) , Adequate & affordable housing for all. Research, policy and practice; ISA International Housing Conference (pp. 1-15). CUCS Press.

Crowell, A & Fossett, M. (2022). Metropolitan racial residential segregation in the United States: A microlevel and cross-context analysis of Black, Latino, and Asian segregation. Demographic Research, Volume 46, Article 8, 217-259. 10.4054/DemRes.2022.46.8

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

Nikezic, A., Ristic Trajkovic, J & Milovanovic, A. (2021). Future Housing Identities: Designing in Line with the Contemporary Sustainable Urban Lifestyle. Buildings, 11(1), 18, 1-23. https://doi.org/10.3390/buildings11010018

Ordonez-Barona, C. (2017). How different ethno-cultural groups value urban forests and its implications for managing urban nature in a multicultural landscape: A systematic review of the literature. Urban Forestry & Urban Greening, Volume 26, ISSN 1618-8667, 65-77. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.06.006

Taherkhani, B & Yazdanfar, A. (2023). Physical Pattern of Life of Afghan Immigrants in Iran; Case Study: Brick Kiln in Shams Abad Area of Tehran City. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, *16*(44), 163-175. 10.22034/aaud.2023.323357.2603 [in Persian]

Tajik, S., hojat, I & aeinifar, A. (2017). Attitude to Ethnic Values in Architecture of Pashtun's Castle Houses in Afghanistan. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, *21*(4), 51-62. 10.22059/jfaup.2017.61656 [in Persian]

Valigholizadeh, A., Mobaraki, O & Moradi, R. (2019). Exploring and Analyzing Identity Behaviors of Ethnic Migrants of Tehran Metropolis (Case Study: Azerbaijanis of District 10 of Tehran). *Research Political Geography Quarterly*, *4*(3), 133-162. 10.22067/pg.v4i3.85301 [in Persian]

Wang, Z & Giovanis, E. (2024). Cultural integration, subjective identity, and well-being: global migrants in the UK. Current Psychol, 43, 12634–12652. https://doi.org/10.1007/s12144-023-05336-z

Wentling, J.W. (2016). Housing Design Based on Lifestyle. Translation: Habib Ghasemi. Mashhad: Kasra press. [In Persian]

اسدی، رضا؛ مدیری، آتوسا؛ حسینعلی، فرهاد؛ و قلی‌زاده، علی‌اکبر. (۱۴۰۲). تحلیلی از وضعیت انتخاب مسکن کارگران مهاجر در مقایسه با کارگران غیر مهاجر در شهر تهران. نامه معماری و شهرسازی، ۱۵ (۳۹)، ۹۷-۷۷. ۲۰۲۲,۴۱۷۶,۱۹۰۲.aup/۱۰,۳۰۴۸۰

افشاری، محسن؛ خالقیان، سیما؛ و پایه‌دار، مهسا. (۱۴۰۳). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل فرهنگی - اجتماعی تأثیرگذار بر ماندگاری مسکن معاصر ایران. نشریه فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۱۰(۱). 10.61186 Garamond auj.10.1.579

Kamal, M.A & Brar, T.S. (2023). Analyzing the Built Form for Accommodating Cultural Diversity in Housing: Adaptation and Design Flexibility. Architecture Engineering and Science, Volume 4, Issue 2, 111-120. https://www.researchgate.net/publication/371760332

Kelly, T. (2021). Evolution Of The Traditional Turkish House. Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XVII PI-63, WIT Transactions on The Built Environment, Vol 203. 10.2495/STR210061, www.witpress.com, ISSN 1743-3509

Khoshsima, F., Ahmadi, V., Farkisch, H & Hanaee, T. (2024). Evaluation of physical components of the city outskirts in accordance with the lifestyle of immigrants. Hoviatshahr, 59 (18), 5-18. 10.71793/hoviatshahr.2024.795248 [in Persian]

Lee, C.A. (2018). The Role of Race/Ethnicity in the Spatial Construction of Neighborhoods and Housing Choice, Dissertation Doctor of Philosophy, Advisor: Ong, Paul M. in Urban Planning, 1-147. https://escholarship.org/uc/item/0v05w6vz

Li, H & Li, M. (2023). The Spatial Evolution and Characteristics of Korean Ethnic Dwellings in the Tumen River Basin. International review for spatial planning and sustainable development, Vol 11, No.2, 42-60. http://dx.doi.org/10.14246/irspsd.11.2_42

Maarif Vand, F & Towfigh, E. (2014). The ethnic identity of immigrants and the process of their integration into urban structure and relations (A study of Kurdish immigrants in the Islamabad neighborhood of Karaj using the grounded theory method). Journal of Social Problem of Iran, 5 (1), 123-144. 20.1001.1.24766933.1393.5.1.6.3 [in Persian]

Maehler, D.B & Daikeler, J. (2024). The cultural identity of first-generation adult immigrants: A meta-analysis. Self and Identity, 23(5–6), 450–483. https://doi.org/10.1080/15298868.2024.2399559

Moran, A. (2011). Identity, race and ethnicity. Routledge Handbook of Identity Studies. London and New York: Routledge.

Nari Qomi, M., Momtahen, M & ehsani, M. (2022). The Continuity of the Extended Family Structure within Contemporary Single-Family Houses Case Study: Afghan Immigrant Households in Iran. Journal of Iranian Architecture Studies, 8(16), 133-151. 10.22052/1.16.133 [in Persian]

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

افشاری، محسن؛ و پوردیهیمی، شهرام. (۱۳۹۵). مقیاس‌های روش زندگی در مسکن. مسکن و محیط روستا، شماره ۱۵۴، ۳-۱۶. http://jhre.ir/article-1-721-fa.html

امامی، مجتبی؛ حسن پور، فرامرز؛ و مهرپویا، حسین. (۱۴۰۰). تحلیل تطبیقی عوامل فرهنگی اقوام کرمانج و ترکمن در شکل‌گیری معماری سکونتگاه‌های شهرستان بجنورد از استان خراسان شمالی. مطالعات هنر اسلامی، ۱۸ (۴۲)، ۳۷-۱۸. ۲۰. ۰۰۱,۱,۱۷۳۵۷۰۸,۱۴۰۰,۱۸,۴۲,۲,۳

بختیاری، نیکو؛ شالی امینی، وحید؛ و پورزرگر، محمدرضا. (۱۴۰۲). بررسی نقش دین و فرهنگ در شکل‌دهی فرم مسکن روستاییان ارامنه آذربایجان غربی (مطالعه موردی: بناهای مسکونی مسیحی‌نشین سپورغان). فصلنامه علمی مطالعات میان فرهنگی، ۱۸(۵۷)، ۸۲-۶۱. https://sanad.iau.ir/Journal/icsq/Article/1097635.

تاجیک، صدرالدین؛ حجت، عیسی؛ و عینی‌فر، علیرضا. (۱۳۹۵). مسکن و پشتونوالی (نگرشی به ارزش‌های قومی در معماری خانه‌های قلعه‌ای پشتون‌های افغانستان). نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ۲۱(۴)، ۶۲-۵۱. jfaup.2017.61656/10.22059

حسین زاده، ابوالحسن؛ عابدی گناباد، رضا؛ و نوعی باغبان، سید مرتضی. (۱۴۰۳). ابعاد ارتباط میان فرهنگی مهاجرین افغان با شهروندان مشهد. مطالعات میان فرهنگی، ۶۱ (۱۹)، ۱۶۸-۱۳۵. https://doi.org/10.71689/icsq.2025.1202366

خوش سیما، فرزانه؛ احمدی، وحید؛ فرکیش، هیرو؛ و حنایی، تکتم. (۱۴۰۳). ارزیابی مؤلفه های کالبدی حاشیه شهر منطبق با سبک زندگی مهاجرین. هویت شهر، ۵۹ (۱۸)، ۵-۱۸. hoviatshahr.2024.795248/10.71793

طاهرخانی، بهنوش؛ و یزدانفر، عباس. (۱۴۰۲). الگوی کالبدی زندگی مهاجران افغان در کشور ایران، مورد مطالعه: کوره آجرپزی منطقه شمس آباد شهر تهران. معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۴۴ (۱۶)، ۱۷۵-۱۶۳. /2023.323357.2603AAUD10.22034

غفاری نسب، اسفندیار؛ شریف پویا، محمد؛ قاسمی‌نژاد، محمدعلی؛ و مساوات، ابراهیم. (۱۳۹۷). هویت قومی و هویت ملی در افغانستان (موردمطالعه: دانشجویان تعلیم و تربیه کابل). دو فصلنامه علمی- پژوهشی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۶(۲)، ۸۶-۵۹. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۲۵۲۰۷۳۲. ۱۳۹۷,۶,۱۳,۳,۸

فرزادمنش، شیما؛ و بشیر، حسن. (۱۴۰۱). گونه‌شناسی ادغام هویتی اقوام افغانستانی در جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی شهرستان دماوند). مطالعات میان فرهنگی، سال هفدهم، شماره ۵۰، ۹-۴۰. https://sanad.iau.ir/Journal/icsq/Article/1097662/FullText

فلاح‌فر، فرح؛ و رئیسی، محمد منان. (۱۴۰۱). خوانش تاثیر ساختار خانه بر سبک زندگی ایرانی - اسلامی در گذر زمان (نمونه موردی شهر کاشان). فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۷ (۱)، 193-210. ciauj.7.1.193/10.52547

قاسمی، حمید. (۱۴۰۰). مرجع پژوهش. تهران: اندیشه آرا.

گیدنز، آنتونی. (۱۴۰۰). جامعه‌شناسی. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: نشر نی.

معارف وند، فهیمه؛ و توفیق، ابراهیم. (۱۳۹۳). هویت قومی مهاجران و روند ادغام آنان در ساختار و مناسبات شهری (مطالعه مهاجران کرد محله اسلامآباد شهر کرج به روش نظریه مبنایی). مسائل اجتماعی ایران، ۵ (۱)، ۱۴۴-۱۲۳. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۴۷۶۶۹۳۳,۱۳۹۳,۵,۱,۶,۳

ناری قمی، مسعود؛ ممتحن، مهدی؛ و احسانی، معصومه. (۱۳۹۸). تداوم ساختار خانواده گسترده در خانه‌های تک‌خانواری معاصر؛ نمونه موردی: بررسی سکونت خانوادگی مهاجران افغان در ایران (علمی پژوهشی). مطالعات معماری ایران، ۸ (۱۶)،۱۵۱-۱۳۳. ۱,۱۶,۱۳۳/۱۰,۲۲۰۵۲

ولیقلی‌زاده، علی؛ مبارکی، امید؛ و مرادی، رامین. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل رفتار هویتی مهاجران قومی در کلان‌شهر تهران (مطالعه موردی: ساکنان آذربایجانی منطقه ۱۰ تهران). پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۴(۳)، ۱۶۲-۱۳۳. pg.v4i3.85301/10.22067

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است

[DOI: 10.61882/ciauj.10.2.645]